

О. В. Родіонов, к.е.н., Луганський національний аграрний університет

Наведено результати дослідження розвитку науково-методичних підходів до управління якістю вищої освіти. Здійснено аналіз наукових праць в сфері економіки вищої освіти, на предмет виокремлення інструментів та заходів, спрямованих на вирішення окремих питань в сфері якості вищої освіти. Встановлено основні функціональні напрямки, в межах яких здійснюється управління якістю освітніх послуг.

Постановка проблеми. Визначення економічної сутності вищої освіти, як суспільного інституту, функціонування якого спрямоване на задоволення широкого кола приватних та публічних інтересів з метою забезпечення економічного розвитку та зростання соціально-економічних систем усіх рівнів, а також економічного добробуту на індивідуальному рівні, надає можливість встановити основні характеристики вищої освіти як економічної категорії та об'єкту управління. Важливішою з характеристик вищої освіти – є рівень її якості, який визначає ефективність функціонування системи, дієвість та організованість суспільних відносин у цій сфері. Управління якістю вищої освіти – відносно нове словосполучення, зміст якого протягом тривалого періоду часу був дещо нелогічним. Це пояснюється тим, що вища освіта за своїм змістом – була вищим рівнем освітньої діяльності та априорі була якісною. Зміст та характер суспільних відносин в сфері освіти, а також актуалізація питання підвищення якості послуг вищої освіти у сучасних умовах, визначають потребу аналізу існуючих методичних основ застосування управлінського впливу у цьому напрямку.

На наш погляд, вибір якості вищої освіти у ролі її ключової характеристики та основного індикатора дієвості та ефективності системи, що опосередковує її функціонування, – є виправданим по причині універсальності цього показника. Аналіз існуючої моделі управління системою вищої освіти в Україні, її розвитку та перспективних напрямків її реформування (особливо в умовах інтеграції української вищої школи у європейський освітній простір та гармонізації відповідних нормативних актів та положень) визначає, що на сьогодні, в науковому, експертному та управлінському середовищі відсутнє єдине бачення процесу побудови ефективної системи управління вищою освітою. Це пов'язане із наявністю різних бачень та напрямків стратегічного розвитку, які полягають у посиленні державного регулювання діяльності ВНЗ, зростанні ролі суспільства та громадських організацій у цьому процесі, наданні переваги ринковим механізмам саморегулювання. Не вдаючись до аналізу ефективності такого роду моделей, можливо стверджувати, що за будь-яких обставин, якість вищої освіти виступає спільним знаменником, який є основним критерієм ефективності та дієвості функціонування всієї

освітньої системи. При цьому, якість постає інтегруючою характеристикою, досягнення якої потребує наявності елементів ринкового саморегулювання, державно-приватного партнерства, громадського контролю та участі в управлінні, а також урахування публічних, державних та приватних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз науково-практичної літератури, зокрема на рівні дисертаційних досліджень, визначив, що система управління вищою освітою – є об'єктом численних економічних досліджень. Авторами досліджувалися: процеси розвитку ринкових відносин в сфері вищої освіти [2; 17], її фінансування [14], формування та управління якістю трудових ресурсів (у т.ч. в окремих галузях), економічні аспекти підготовки фахівців та підвищення трудового потенціалу [6; 7], державне регулювання вищої освіти та її розвитку [11], управління на рівні окремих ВНЗ [4; 15; 16], вплив функціонування системи вищої освіти на економічне зростання та розвиток національного господарства [12], маркетинг освітніх послуг [1; 3; 5], облік, аудит та статистика у вищій освіті [9], процеси формування освітнього потенціалу та людського капіталу країни [13].

Більшість робіт було присвячено аспектам економіки та управління на рівні ВНЗ, а також управління та регулювання вищою освітою і її розвитком. Виходячи з цього, можливо зробити висновок, що у науковому середовищі сформувався бачення вирішення проблем у галузі вищої освіти, що полягає у формуванні дієвих механізмів на рівні окремих ВНЗ та необхідності здійснення системних перетворень на рівні усієї системи

Незважаючи на наявність широкого кола аспектів, які було обрано у якості об'єктів дисертаційних робіт в галузі розвитку вищої школи, питання управління якістю вищої освіти широкої уваги не отримало. В межах зазначеного напрямку було захищено одну дисертаційну роботу, Жигочкою Н.В. (Моделювання, оцінка та менеджмент якості освітніх послуг) [18] за спеціальністю 08.03.02 – економіко-математичне моделювання. Зазначимо, що аналізована робота має високу науково-практичну цінність та присвячена питанням формування економіко-математичних моделей управління якістю послуг ВНЗ. Аналіз теоретичних основ економіки та управління в сфері

вищої освіти визначив її якість як складне соціально-економічне явище, процес управління яким характеризується високим рівнем складності та багатогранності. Виходячи з цього, на наш погляд, дослідження теоретичних, методичних, методологічних та практичних аспектів управління якістю в вищій школі є питанням актуальним, та таким, що у сучасних умовах, вимагає удосконалення та надання розвитку існуючим науковим положенням у цій сфері.

Метою статті – є наведення результатів дослідження розвитку науково-методичних підходів до управління якістю вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Дослідження розвитку науково-методичних підходів до управління якістю вищої освіти було вирішено здійснити з метою визначення змісту існуючих теоретичних, методичних та практичних напрацювань, спрямованих на вирішення сформульованої науково-практичної проблеми. В його основу було покладено комплекс завдань, спрямованих на встановлення дієвих розробок, механізмів, інструментів, а також наявності невирішених питань, аспектів та напрямків, що потребують удосконалення та надання їм подальшого розвитку.

Одним з інноваційних напрямків в галузі управління вищою освітою є маркетинг освітніх послуг, реалізація якого пов'язана із застосуванням методичних основ управління якістю. Теоретико-методичні основи маркетингу освітніх послуг отримали розвиток в працях Оболенської Т.Є. [1], Патори Р. [2], Чигасова С.Г. [3], Кир'янової О.В. [6], Лялюк А.М. [4], Смірної Є.П. [5] та ін

Зокрема, у роботі Кир'янової О.В. [6] встановлено, що маркетингове управління в сфері вищої освіти має бут спрямованим на якість послуг, що надаються. В аналізованій праці, основним критерієм якості послуг вищої освіти визначено результативність процесу працевлаштування випускників ВНЗ, при цьому, основним інструментом управління якістю є розроблена система забезпечення зайнятості випускників. Відносно цього в аналізованій праці зазначається, що управління ВНЗ на інноваційних засадах, яке спрямоване на забезпечення якості його послуг вищої освіти має отримати системний вигляд та забезпечувати функціонування наступних складових: інформаційно-аналітичного забезпечення, діагностики, аналізу та прогнозування розвитку, маркетингу, працевлаштування та інших додаткових послуг студентам. Запропонована система передбачає удосконалення інформаційного забезпечення управління, розширення зв'язків ВНЗ у соціальному просторі, досягнення оптимальної взаємодії із факторами впливу зовнішнього середовища. На наш погляд, застосування показника працевлаштування випускників у якості показника рівня якості освіти – є виправданим, так як це є реальною оцінкою ринком праці сформованих ділових та професійних якостей підготовлених

фахівців. Відповідно, формування системи інформаційного супроводження цього процесу – також є вдалим заходом, однак звуження якості послуг вищої освіти до одного показника, на наш погляд, є не зовсім коректним. У той же час, напрацювання у галузі інформаційного супроводу та аналізу працевлаштування потребують подальшого врахування та удосконалення

За результатами дослідження Патори Р. [2] встановлено, що маркетинг в сфері вищої освіти визначає подальший розвиток окремих закладів, який у свою чергу пов'язаний із якістю послуг, що надаються. Підвищення якості освітніх послуг в аналізованій роботі пропонується досягти за рахунок нецінової диференціації їх пропозиції. Серед заходів, що розглядаються як перспективні є постійне підвищення кваліфікації випускників, забезпечення студентів широким спектром навчально-методичної літератури в електронному варіанті, гарантування працевлаштування, підвищення кваліфікації ППС, удосконалення матеріально-технічної бази, застосування елементів брендингу. [2] Близькими до вищенаведених пропозицій є ті, що були сформульовані у роботі Лопушняк Г.С. [7], у якій підвищення якості послуг вищої освіти, науково-дослідної та інноваційної діяльності передбачається досягти шляхом: підвищення кваліфікаційних характеристик ППС, адміністративного та обслуговуючого персоналу ВНЗ; оновлення фонду навчального, лабораторного, експериментального та дослідницького оснащення; впровадження дидактичних та методичних інновацій, інтенсифікації науково-дослідної роботи в ВНЗ; актуалізації фонду бібліотек шляхом фінансування нових надходжень навчальної, методичної, наукової (у т.ч. періодичної) літератури. Зазначені пропозиції є слушними та такими, що потребують врахування, але слід відмітити їх несистемність. Іншим важливим питанням є те, що більшість з запропонованих аспектів підвищення якості освітніх послуг не є специфічними та можуть бути сприйняті як такі, що спрямовані на загальне удосконалення процесу функціонування ВНЗ.

У дисертаційній роботі Чигасова С.Г. [3] було розроблено систему оцінки і управління якістю освітніх послуг, яка була заснована на теорії маркетингу освіти і концепції бенчмаркінгу. Аналізована система оцінки складалась з критеріїв маркетингової діяльності ВНЗ та параметрів оцінки функціонування його підрозділів. Основними характеристиками якості було визначено обсяг реалізованих послуг, їх асортимент, рейтингові оцінки керівників підрозділів, економічну ефективність підрозділів та маркетингової діяльності ВНЗ. [84] Погоджуючись із важливістю формування оціночних систем в ході побудови механізмів управління якістю в вищій школі, вважаємо за потрібне відмітити, що економічна ефективність, обсяг та асортимент – є опосередкованими індикаторами

якості. Загалом, уся запропонована система має загальний характер та не спрямована на вирішення окремих функціональних напрямків управлінської діяльності, зокрема, у галузі якості.

Серед інших методичних підходів до управління якістю вищою освітою слід відмітити концепцію удосконалення управління навчальним процесом та його змістом. Деякі аспекти зазначеного підходу отримали розвиток в працях Мазур Ю.В. [9], Опацької С.В. [8]. Зокрема, в роботі Мазур Ю.В. [9] доведено, що суттєвого підвищення якості вищої освіти можливо досягти шляхом формування в ВНЗ системи контролю навчального процесу, при цьому основним об'єктом такого контролю визначено показник ефективності. Отримання контрольних індикаторів передбачається за рахунок моніторингу статистичних масивів даних, що характеризують навчальний процес. В даному випадку мова йде про підготовку абітурієнтів до вступу, методичне та інформаційне забезпечення навчального процесу, наукову роботу, кваліфікаційні характеристики ПВС, професійну компетентність випускників та їх позиціонування на ринку праці. Слід відмітити, що в даній роботі чільну роль відведено інформаційному забезпеченню процесу управління якістю, при цьому, об'єктом моніторингу виступає широке коло аспектів функціонування ВНЗ та його взаємодії із зовнішнім середовищем. Зазначений підхід є слушним та таким, що потребує урахування у подальшій аналітичній та конструктивній роботі.

За результатами досліджень Опацької С.В. [8] встановлено, що існують певні невідповідності в організації навчального процесу в вищій школі, які завдають суттєвого впливу на рівень якості її функціонування. Удосконалення існуючих підходів в роботі [8] передбачається здійснювати за наступними напрямками: визначення у якості критерію ефективності освітніх програм їх зв'язок із реальною практикою; формування стійкої взаємодії ПВС, обслуговуючого та адміністративного персоналу із підприємницькими структурами; широке застосування інноваційних педагогічних та методичних рішень, пов'язаних із комп'ютеризацією та інформатизацією навчання, а також підвищенням його інтерактивності. Обґрунтовано необхідність подолання бюрократизації процесів та процедур формування, затвердження та актуалізації навчальних програм, що є чинником зниження адаптивності ВНЗ до вимог ринку освітніх послуг та демотивує ПВС в процесі методичної роботи. Досягнення також потребує гармонізації процедури акредитації закладів освіти існуючим положенням міжнародних стандартів. У свою чергу, в роботі Зінковського Ю.Ф. [10], з метою підвищення якості вищої освіти пропонується здійснити перегляд застосовуваних педагогічних методик у напрямку його розширення, удосконалення та актуалізації навчально-методичних матеріалів, підвищення рівня практи-

чної досвідченості ПВС, збільшення частки практичної підготовки студентів в процесі навчання. Досягнення цього передбачається через активізацію зв'язку із бізнес-середовищем.

Аналізуючи запропоновані у роботі Опацької С.В. [8] заходи та підходи, на наш погляд, слід зазначити актуальність поставленого питання гармонізації систем акредитації ВНЗ із міжнародними стандартами, що обумовлюється потребою підвищення конкурентоспроможності ВНЗ на світовому ринку освітніх послуг та впровадження міжнародних стандартів якості у вітчизняну систему вищої освіти. Але у той же час, слід відмітити, що пропозиції відносно удосконалення навчального процесу [8; 9], незважаючи на їх важливість та змістовність, мають більшою мірою дидактичну спрямованість. Вихід з існуючого становища знаходиться у площині застосування специфічного управлінського впливу, а саме – формуванні спеціалізованих гнучких управлінських систем в сфері вищої освіти, спрямованих на задоволення вимог усіх зацікавлених сторін відповідно до ділової та міжнародної практики, а також стандартів, що склалися.

Особливої уваги заслуговують роботи в яких застосовувалися елементи методології управління якістю стосовно розвитку ВНЗ та системи вищої освіти загалом, зокрема: процесний та системний підходи до управління, а також стандартизація і сертифікація згідно вимог міжнародних стандартів. Такого роду підходи досліджувалися в працях Кудрявцевої Н.П. [11], Капченко Р.Л. [12], Чигасова С.Г. [3], Верхоглядової Н.І. [13], Боголіб Т.М. [14], Кочарян І.С. [15], Вінюкова-Проценка А.С. [16]

Досліджуючи соціально-економічні аспекти розвитку регіональної системи вищої освіти в умовах формування різних форм власності, Капченко Р.Л. [12], дійшов до висновку, що удосконалення та модернізація процесів управління в сфері вищої освіти, зокрема таким об'єктом, як якість послуг вищої освіти ВНЗ, має ґрунтуватися на моделях інноваційної спрямованості та у відповідності до основоположних вимог Болонського процесу. При цьому, в аналізованій роботі запропоновано модель тотального управління якістю, яка передбачена до впровадження у ВНЗ, та обґрунтовано вибір стандарту ISO 9001:2000 у якості основи для побудови такого роду моделі. Застосування стандарту ISO 9001:2000, визначається його універсальністю та придатністю до використання у всіх галузевих напрямках економічної діяльності, важливим аспектом є також те, що в основі стандартів ISO зазначеної серії полягає філософія тотального управління якістю, яка характеризується високим ступенем дієвості у міжнародній практиці управління. В аналізованій роботі також здійснено висновок відносно необхідності визначення державних пріоритетів в галузі управління якістю вищої освіти та розкрито

його відповідні напрямки, до складу яких входять: гармонізація національних стандартів вищої освіти із основними положеннями доктринальних документів Болонського процесу; перегляд галузей, напрямків підготовки та спеціальностей в вищій освіти; адаптація систем оцінювання знань студентів до стандартів Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS); підвищення якості послуг вищої освіти за рахунок удосконалення методичного та матеріально-технічного забезпечення навчального процесу. На увагу заслуговує обґрунтування використання методології стандартів серії ISO у якості основи для побудови систем управління в системі вищої школи. Вважаємо даний підхід виправданим та таким, що заслуговує урахування у конструктивній частині дисертаційного дослідження. Однак, зауважимо, що застосування філософії будь яких стандартизованих систем управління якістю, будь то універсальних (наприклад ISO, EFQM та ін) чи специфічних освітянських (ENQA, EUA, EAPPA, INQAANE, NASPAA, QAA, VAS, ECA, NOQA, CHEA), потребує їх детального аналізу, спрямованого на визначення характерних рис та відмінностей, а також визначення передової практики їх застосування. Виправданим є також включення проблеми удосконалення стандартів вищої освіти (відповідно до вимог Болонського процесу) до пріоритетних напрямків державної політики в сфері вищої освіти, так як питання стандартизації (у т.ч. міжнародної) – є однією з важливіших методичних передумов розвитку управління якістю в вищій школі.

У роботі Чигасова С.Г. [3] було адаптовано інструментарій QFD (англ. Quality Function Deployment) до сфери вищої освіти, в даній роботі також запропоновано специфічну матрицю, на основі якої передбачається широкий аналіз вимог та очікувань споживачів, методи задоволення цих вимог, діагностувати внутрішнє середовище ВНЗ, зокрема функціонування його окремих підрозділів, а також здійснювати планування діяльності із підвищення якості послуг ВНЗ. Елементи матриці інтерпретують: особливості взаємозв'язку параметрів функціонування внутрішнього середовища, спрямованих на створення споживчої цінності послуг ВНЗ; інтегральну оцінку впливу функціонування організаційних одиниць на формування споживчої цінності; перелік рішень керівництва, які приймаються в сфері управління якістю послуг ВНЗ. Такого роду інтегральні оцінки передбачається отримати за рахунок оцінки кореляції між вимогами споживачів та зацікавлених сторін, а також показниками, що характеризують роботу підрозділу. Емпіричною базою для оцінки рівня важливості окремих вимог споживачів та рівня конкурентоспроможності послуг ВНЗ – є результати анкетування студентів та роботодавців.

Заслуговують на увагу також висновки, сформульовані у роботі Кудрявцевої Н.П. [11], де у

якості основних завдань підвищення ефективності державного управління вищою освітою (зокрема післядипломної) визначено організацію зворотного зв'язку із роботодавцями, на основі якого можливо отримати регулярні та достовірні дані про рівень якості підготовки фахівців в ВНЗ за окремими спеціальностями. В аналізованій праці також підкреслюється актуальність питання економічного стимулювання роботодавців до забезпечення такої інформації. У цьому випадку, удосконалення потребують процес організації навчальної діяльності, його методична база та тематична спрямованість.

Впровадження стандартів ISO серії 9000 в систему управління якістю вищої освіти, передусім передбачає застосування процесного підходу. Обґрунтування застосування процесного підходу до управління закладами вищої освіти здійснено у праці Боголіб Т.М. [14], у якій визначено, що конкурентоспроможність ВНЗ в ринкових умовах значною мірою залежить від стратегічного та тактичного управління його діяльністю на ринку послуг вищої освіти. В даному випадку ключовими індикаторами визначено ціну освітніх послуг та операційні витрати ВНЗ. При цьому, підкреслюється, що основним джерелом витрат є надходження від плати за навчання, тому як державне фінансування є строго цільовим (оплата праці, стипендіальний фонд, оплата комунальних послуг). Вирішення такого роду проблеми Боголіб Т.М. бачить у застосуванні концепції реінжинірингу бізнес-процесів, яка полягає у аналізі процесів операційної системи ВНЗ та її подальшій перебудові. Орієнтиром такого роду заходів – є досягнення оптимальних індикаторів та параметрів функціонування ВНЗ: ціни платних послуг, їх якості, інтенсивності процесів їх надання. На увагу заслуговує визначення якості послуг як основного показника діяльності ВНЗ та відповідно усієї вищої школи, і відведення процесному підходу чільного місця при побудові систем управління. Окремого розвитку процесний підхід отримав у праці Верхоглядкової Н.І. [13], де було зазначено, що такі чинники, як підвищення конкуренції на ринку послуг вищої освіти із одночасним його розширенням, актуалізують питання розробки та впровадження систем управління якістю на рівні окремих ВНЗ. Такого роду системи розглядаються як найбільш перспективне джерело формування конкурентних переваг ВНЗ, забезпечення ефективності економічної діяльності ВНЗ та його конкурентоспроможності. В аналізованій праці зазначається, що найбільш придатним до застосування в сфері розробки систем управління якістю – є процесний підхід, який передбачає ідентифікацію процесів створення споживчої цінності освітніх послуг ВНЗ, їх зв'язків та взаємодії. В роботі [13] пропонується система управління якістю послуг ВНЗ, яка ґрунтується на процесному підході. В роботі демонструється чільна роль

керівництва ВНЗ та споживачів освітніх послуг при визначенні вимог до продукту економічної діяльності ВНЗ, а також оцінка рівня задоволеності вимог споживачів на виході. Зазначимо, що основними функціями системи управління якістю освітніх послуг у роботі [13] визначено: удосконалення, контроль, аналіз, вимір; у свою чергу, основними функціональними напрямками управління були визначені: наукове забезпечення навчального процесу, фінансове забезпечення навчального процесу, розвиток сфери міжнародного співробітництва, забезпечення організації навчального процесу. Слід зауважити, що спрощення системи управління якістю освітніх послуг до сукупності вхідних та вихідних параметрів одного процесу (підготовки спеціаліста) із стислим функціональним навантаженням – є не зовсім коректним. Процесний підхід передбачає визначення сукупності зв'язаних процесів та під процесів, з яким пов'язане надання освітніх послуг, характеру та послідовності цих зв'язків, побудови відповідної процесної карти. Усі ці питання потребую врахування в процесі побудови систем управління якістю на наступних етапах дослідження.

Деяко більш прогресивним є підхід до організації процесно-орієнтованого управління, викладений у праці Кочарян І.С. [15]. У цій роботі методично вірно поставлено й вирішено першочергове завдання при побудові системи управління якістю освітніх послуг – здійснено формулювання чіткої сукупності завдань системи управління. В основі цілепокладання було використано метод декомпозиції, відповідно до якого уся система управління ділиться на частки. При цьому такого роду розподіл здійснюється відповідно до критеріальної бази такого роду декомпозиції, до складу якої частіше за все входять наступні елементи: вид діяльності (функціональні ознаки), належність до певної організаційної одиниці, належність до етапу процесу надання освітньої послуги та ін. В аналізованій праці здійснено моделювання структури бізнес-процесів ВНЗ, до складу яких увійшли:

- навчальна діяльність;
- науково-дослідна та інноваційна діяльність;
- видавнича діяльність.

Декомпозиція процесів відповідно до їх належності до етапів процесу надання освітньої послуги, визначило більшу актуальність застосування критерію фази управління, відповідно до якого було виокремлено наступні: планування, регулювання, облік та контроль, що на наш погляд – є помилковим у зв'язку з тим, що фази та функції управління є не одним і тим же і їх не слід змішувати. Як наслідок застосування помилкового підходу, в аналізованій роботі [15], на основі декомпозиції системи управління, було вивчено та формалізовано завдання управління ВНЗ, хоча традиційним є зворотній процес, коли на основі цілей та завдань здійснюється декомпозиція

системи управління.

Близькі до аналізованих, результати, було отримано в межах дослідження Вінюкова-Проценка А.С. [16], де основним цільовим орієнтиром функціонування ВНЗ було визначено його економічну стійкість, яка визначається як оптимальний стан та результати управління наявними ресурсами, в результаті якого досягається фінансова стійкість і умови для підвищення потенціалу ВНЗ, що у свою чергу – є джерелом продукування його конкурентних переваг. При цьому, досягнення економічної стійкості передбачається здійснити за рахунок застосування процесного підходу. В аналізованій праці визначено основні, підтримуючі та ін. процеси системи управління ВНЗ, а також класифіковано їх. Зазначена класифікація відбиває зв'язок між процесами та відображає їх вплив на систему управління, при цьому, ключовим індикатором та оптимізуючим параметром визначено розподіл ресурсів та економічну стійкість ВНЗ із урахуванням зовнішнього впливу та конкурентної позиції ВНЗ на ринку.

Серед інших інструментів управління якістю в сфері вищої освіти, на увагу заслуговують підходи до організації фінансового менеджменту в ВНЗ, викладені у праці Боголіб Т.М. [14] В аналізованій праці сформульовані основні напрямки удосконалення процесу управління ВНЗ, одним з яких є розробка моделей управління якістю та собівартістю послуг з підготовки фахівців. При цьому, якість зрозглядається як максимізуючий параметр, а собівартість – мінімізуючий. Ефект від реалізації такого роду моделі передбачається отримати у вигляді зростання прибутку ВНЗ, його активів та капіталу. В аналізованій праці підкреслюється, такого роду напрямки удосконалення управління в сфері вищої освіти, як фінансовий менеджмент, дозволяє розвинути підприємницьку функцію ВНЗ, знизити спрямованість закладів вищої освіти на просте споживання бюджетних ресурсів, підвищити ініціативність керівництва ВНЗ, стимулювати та вмотивувати підрозділи, ПБС та окремих працівників. Застосування методичних основ фінансового менеджменту, на наш погляд, є виправданим та перспективним з погляду на вирішення поставлених питань у галузі підвищення якості вищої освіти. Це пояснюється існуючими можливостями оптимізації ресурсного постачання ВНЗ, та їх ефективного використання. Як наслідок, здійснюється загальне підвищення ефективності системи управління та її функціонального напрямку – управління якістю послуг, що надаються.

Заслуговує на увагу також методичний підхід до управління ВНЗ, побудований на застосуванні заходів організаційного характеру, який отримав розвиток у працях Вінюкова-Проценка А.С. [16] та Драгомирової І.М. [17]. Зокрема, у роботі [16] обґрунтовується, що у сучасних умовах, управління розвитком ВНЗ слід здійснювати в межах

стратегій інтегрованого зростання та інноваційного розвитку. При цьому під інтегрованим зростанням розуміється розбудова широкої організаційної структури ВНЗ, до складу якої були б включені такі складові як: мережа філій, навчальні заклади, які здійснюють ступеневу підготовку нижчих рівнів (школи, ВНЗ I-II рівнів акредитації та ін.), науково-дослідні установи, інноваційні підприємства. Розбудова такого роду розгалуженої організаційної структури інтегрованого типу передбачає: підвищення інноваційності змісту освітніх послуг, що у наслідку забезпечить відповідний вплив ВНЗ на ринок послуг вищої освіти та зростання рівня кваліфікації випускників, а також, головне – наближення процесів надання послуг вищої освіти до місць їх споживання. На наш погляд, слід зауважити, що реалізація стратегії інтегрованого зростання є фактором зниження якості освітніх послуг, що надаються. Наближення освітніх послуг до місць постійного мешкання споживачів, за рахунок побудови широкої філіальної та посередницької мережі, суттєво знизить якість послуг, що надається. Зазначене твердження неодноразово підтверджено практикою у сучасній вищій школі України. Не слід ототожнювати ВНЗ із школою, яка має бути близькою до місць постійного мешкання учнів. Освітні послуги – інноваційний та унікальний продукт, рішення про придбання та споживання якого має прийматися залежно від якісних характеристик, а не від місця надання послуги. Тим більш, що інтегроване зростання йде у супереч тенденціям розвитку міжнародного співробітництва у галузі вищої освіти, зокрема нарощування кількості іноземних студентів з дальнього зарубіжжя. Враховуючи територіальне розташування країн походження такого роду студентів, наближення навчального процесу до них – є нелогічним. Таким чином, з огляду забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців та загального зростання рівня якості освітніх послуг, доцільною є стратегія концентрованого зростання, де в межах одного навчального комплексу концентрується висококваліфікований ППС, матеріально-технічна база, здійснюється методична, наукова та навчальна діяльність.

У роботі [17] розвиток ВНЗ, якісне покращення його послуг та забезпечення зростання ефективності функціонування передбачається досягнути за рахунок перебудови організаційних структур ВНЗ та забезпечення поєднання в них: обслуговуючих підрозділів, які керуються вертикальними

адміністративними структурами з метою забезпечення стрімкого та ефективного розвитку ВНЗ на ринку послуг вищої освіти; підрозділів в яких інтегровано інноваційну наукову діяльність із навчальною роботою, спроможних надавати широке коло додаткових послуг та формування грошових потоків ВНЗ. Такого роду підрозділи класифіковано на групи. Застосування зазначеного підходу обґрунтовується тим, що управлінський вплив в ВНЗ спрямовується не лише на навчальну роботу, а й на організаційну поведінку, зв'язки між підрозділами в процесі здійснення виховної та наукової роботи. Недостатність такого роду зв'язку із мотивацією науково-педагогічного персоналу є де стимулюючим фактором продуктивності праці співробітників ВНЗ. В даному напрямку виникає низка проблемних питань, вирішення яких передбачає досягнення зацікавленості окремих працівників та навчальних підрозділів у наданні якісних освітніх послуг, здійсненні інноваційної та прогресивної наукової діяльності. У цьому випадку, актуальним постає формування системи критеріїв ефективності роботи окремих членів ППС, їх матеріального стимулювання та заохочення до якісної та ефективно викладацької та наукової праці.

Висновок. Система управління вищою освітою – є об'єктом численних економічних досліджень, предметом яких є: процеси розвитку ринкових відносин в сфері вищої освіти, її фінансування, формування та управління якістю трудових ресурсів (у т.ч. в окремих галузях), економічні аспекти підготовки фахівців і підвищення трудового потенціалу, державне регулювання вищої освіти та її розвитку, управління на рівні окремих ВНЗ, вплив функціонування системи вищої освіти на економічне зростання та розвиток національного господарства, маркетинг освітніх послуг, облік, аудит та статистика у вищій освіті, процеси формування освітнього потенціалу та людського капіталу країни. Не зважаючи на широке коло досліджуваних питань в даній сфері, процеси управління якістю вищої освіти, в межах окремого комплексного економічного дослідження, розвитку не отримали. Що визначає актуальність подальших досліджень у цій сфері. У тому числі, формування аналітичного інструментарію, придатного до застосування в процесі діагностики якості вищої освіти, а також формування конструктивних елементів інструментарію управління якістю вищої освіти.

Список використаної літератури:

1. Оболенська Т.Є. Маркетинг у сфері освітніх послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / Т.Є. Оболенська – Х., 2002. – 33 с.
2. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, економіка і політика» / Р. Патора – Львів, 2002. – 42 с.

3. Чигасов С.Г. Управління маркетингом освітніх послуг в організаціях навчально–курсової мережі АПК : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / С.Г. Чигасов – К., 2003. – 20 с.
4. Лялюк А.М. Управління розвитком вищого навчального закладу на засадах маркетингу і логістики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / А.М. Лялюк. – Л., 2006. – 22 с.
5. Смірнова Є.П. Управління маркетингом некомерційних суб'єктів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Є.П. Смірнова. – Донецьк, 2006. – 19 с.
6. Кир'янова О.В. Формування системи сприяння вищим навчальним закладам зайнятості випускників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / О.В. Кир'янова. – К., 2009. – 22 с.
7. Лопушняк Г.С. Соціально-економічні аспекти розвитку вищих навчальних закладів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, економіка і політика» / Г.С. Лопушняк.– К., 2001. – 20 с.
8. Опацька С.В. Розвиток бізнес-освіти в Україні в умовах трансформації економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, економіка і політика» / С.В. Опацька. – Львів, 2002. – 22 с.
9. Мазур Ю.В. Статистичне забезпечення управління регіональною системою вищої освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.10 «Статистика» / Ю.В. Мазур. – К., 2009. – 19 с.
10. Зінковський Ю. Ф. Якість освіти – запорука громадської довіри до ВНЗ у контексті сучасних завдань педагогіки / Ю. Ф. Зінковський // Вісник НТУУ «КПІ». – 2009. – № 2. – С. 7 – 12.
11. Кудрявцева Н.П. Організаційно-економічний механізм державного регулювання освіти (на прикладі післядипломної освіти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Н.П. Кудрявцева. – К., 2004. – 18 с.
12. Капченко Р.Л. Розвиток системи вищої освіти регіону в умовах формування різних форм власності (соціально-економічний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, економіка і політика» / Р.Л. Капченко. – К., 2005. – 19 с.
13. Верхоглядова Н.І. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти в процесі формування людського капіталу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Н.І. Верхоглядова. – Дніпропетровськ, 2005. – 32 с.
14. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Т.М. Боголіб. – К., 2006. – 38 с.
15. Кочарян І.С. Економічна стратегія вищого навчального закладу за умов демографічної кризи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / І.С. Кочарян. – К., 2006. – 20 с.
16. Вінюков-Проценко А.С. Забезпечення економічної стійкості вищого навчального закладу шляхом оптимізації управління ресурсами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / А.С. Вінюков–Проценко. – К., 2006. – 20 с.
17. Драгомирова І.М. Трансформація діяльності операторів ринку освітніх послуг на засадах корпоративного менеджменту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / І.М. Драгомирова. – К., 2009. – 22 с.
18. Жигецька Н.В. Моделювання, оцінка та менеджмент якості освітніх послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко–математичне моделювання» / Н.В. Жигецька. – К., 2002. – 19 с.

The results of research of development of scientific-methodical approaches to the quality management of higher education are resulted. The analysis of scientific labours in the field of economics of higher education is carried out, for the purpose of selection of instruments and measures directed on the decision of separate questions in the field of quality of higher education. Basic functional directions within the limits of which the quality management of educational services is carried out are set

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.
Дата надходження до редакції: 22.02.2012 р.